

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин_
Кафедра політології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
(освітній рівень: бакалавр)
на тему:
«ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»

Виконав: студент групи ПНБз-41,
«Політологія. Національна безпека»

Дмитровський ВАДИМ

Керівник: к.п.н., доцент Доцяк І.І.

Рецензент:

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження євроатлантичної інтеграції.....	6
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження особливостей євроатлантичної інтеграції як основи забезпечення національної безпеки України.....	6
1.2. Стан наукової розробки та джерельна база дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. Роль євроатлантичної інтеграції в забезпеченні національної безпеки. України.....	21
2.1. Еволюція відносин Україна-НАТО.....	21
2.2. Проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції України у безпековому вимірі.....	31
РОЗДІЛ 3. Євроатлантична інтеграція в умовах російсько-української війни.....	40
3.1. Відносини НАТО та України в умовах російської агресії.....	40
3.2. Набуття Україною членства в НАТО як основа забезпечення національної безпеки.....	45
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП.

Актуальність теми дослідження. На шляху до євроатлантичної інтеграції України, крім традиційних аспектів політики та економіки, стає очевидним, що увага все частіше звертається на питання безпеки. Це обумовлено кількома чинниками, включаючи збройну агресію Росії проти України, спільні інтереси в безпеці між Україною та Європейським Союзом та НАТО, а також зростаючий потенціал безпеки в Україні, який може бути корисно використаний в спільних інтересах після конфлікту. Обрана тема дослідження важлива, тому що російська агресія в Україну суттєво вплинула на стан глобальної безпеки. Перед світом, і зокрема перед Організацією Північноатлантичного договору, постала проблема переосмислення сучасного міжнародного порядку. На порядок денний вийшла необхідність посилення північноатлантичної стратегічної солідарності задля миру.

Повне членство в Альянсі прямо відповідає національним інтересам України, оскільки політичний вплив і військова потужність НАТО можуть гарантувати її незалежність і територіальну цілісність краще, ніж нестійкий статус "позаблокової" або "гарантійної" безпеки, як у Будапештському меморандумі чи Київському безпечному компактi.

Процес євроатлантичної інтеграції України є логічним наступом у стратегічному курсі країни на закріплення в суспільстві принципів демократії. Бажання України отримати статус європейської держави ґрунтується на спільному з розвиненим світом розумінні та співпраці в сфері суспільних цінностей. Розвиток громадянського суспільства, демократичних

інститутів, та забезпечення прав і свобод людини визнаються пріоритетними національними інтересами України, як це багатократно закріплено в нормативних актах. Дослідження особливостей безпекової політики України в умовах євроатлантичної інтеграції ґрунтується на наукових здобутках вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як О.Власюка, П.Гай-Нижника, В.Горбуліна, Т.Кузьо, Є. Магди, Б.Парахонського, Г.Перепелиці та інших розглянуто євроатлантичні прагнення України до початку повномасштабного вторгнення Росії. В.Бадрак і В.Горбулін, аналізуючи перші місяці ескалації російської агресії, торкаються і взаємин з НАТО. Водночас існує необхідність подальших студій євроатлантичної інтеграції України саме в контексті сучасної інвазії РФ. Однак, з урахуванням того, що Україна стала об'єктом збройної агресії з боку Росії, загрози виникнення інших конфліктів у європейському регіоні стали більш динамічними. Саме через це проблематика наукових досліджень не тільки не втрачає своєї актуальності, але й потребує нових наукових підходів і поглядів серед політологів і правознавців різних галузей.

Об'єкт - система національної безпеки України в умовах кризи світової архітектури безпеки.

Предмет - вплив євроатлантичної інтеграції на забезпечення національної безпеки України.

Метою дослідження є розкриття ключових характеристик Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки НАТО, визначення особливостей співпраці України з НАТО у сфері безпеки, а також визначення ролі нашої держави у механізмах забезпечення безпеки та стабільності в Європі.

Завданням бакалаврської роботи є: проаналізувати теоретико-методологічні підходи до ролі євроатлантичної інтеграції як основи забезпечення національної безпеки України, виділити проблеми та

перспективи євроатлантичної інтеграції України у безпековому вимірі, окреслити динаміку та особливості євроатлантичної інтеграції в умовах російсько-української війни.

Методологія дослідження ґрунтується на загальних принципах пізнання, а саме на принципі *історизму, системності, державоцентризму, об'єктивізму та суб'єктивізму*. Вказані принципи дали змогу проаналізувати особливості процесу євроатлантичної інтеграції, як основи забезпечення національної безпеки України. Під час дослідження застосовувались загальнонаукові методи пізнання, а саме аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, конкретизації, історизму та діалектизму. В дослідженні також застосовувались історичний (історико-порівняльний та історико-синтетичний) та дійовий методи дослідження.

Розширення знань про особливості євроатлантичної інтеграції України має цінне практичне значення, оскільки накопичені та систематизовані матеріали можна використовувати під час розроблення лекційних та практичних академічних курсів для студентів таких спеціальностей як “Політологія. Національна безпека” та “Міжнародні відносини”.

Структура роботи робота складається з вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження євроатлантичної інтеграції.

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження особливостей євроатлантичної інтеграції, як основи забезпечення національної безпеки України.

Вузьке розуміння безпеки полягає у захисті від агресії або можливості дати їй відсіч. Однак, є й широкє, комплексне розуміння цього поняття. За словами чернівецького дослідника С. Федуняка, безпека - це складне комплексне явище, що має різні тематичні компоненти (політичний, військовий, екологічний, економічний, культурний тощо) та різні характери середовища (колективна безпека, корпоративна безпека, загальна безпека, співтовариство безпеки і т. д.).

За характером середовища безпеку поділяють на національну та міжнародну. Міжнародна безпека - це стан системи, при якому гарантується зовнішня складова національної безпеки кожної держави, а також практично виключається загроза війни і воєнних конфліктів у процесі вирішення міжнародних та регіональних суперечностей.

Фонд міжнародної безпеки ЮНЕСКО трактує національну безпеку як стан суспільства, коли сукупність державних та суспільних гарантій забезпечує його стійкий розвиток, захист базових інтересів нації, джерел його духовного і матеріального благополуччя від зовнішньої та внутрішньої загрози. Закон "Про національну безпеку України" визначає національну

безпеку нашої держави як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [11; с. 109].

Українські науковці традиційно включають до видів національної безпеки суспільну безпеку, військову безпеку, політичну безпеку, економічну безпеку, інформаційну безпеку. Окремо виділяють безпеку особистості, демографічну, енергетичну, техногенну та інші види і форми безпеки.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України, пріоритетні шляхи нейтралізації та протидії російському впливові та військовій загрозі РФ включають "посилення оборонних і безпекових спроможностей, зміцнення міжнародної підтримки України та ефективне використання міжнародної допомоги, а також збереження консолідованого міжнародного політичного, економічного та правового тиску на агресора" [11; с. 110].

НАТО (NATO – North Atlantic Treaty Organisation) – Організація Північноатлантичного договору – міжнародна організація, створена 4 квітня 1949 року для колективної оборони країн Західної Європи та Північної Америки згідно з принципами 51 статті Статуту ООН. У відповідності до засадничих документів Альянсу, головна роль НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів з використанням політичних і військових засобів. НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок та підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні. Засадничим принципом Альянсу є спільність поглядів між північноамериканськими та європейськими членами НАТО, що поділяють однакові цінності та інтереси і віддані справі збереження демократичних принципів, що робить нероздільною безпеку Європи і Північної Америки.

Альянс стоїть на захисті своїх країн-членів від загрози агресії. А головним військово-політичним принципом організації є система колективної безпеки, тобто спільних організованих дій всіх її членів у відповідь на напад ззовні [12; с. 15].

Відповідно до Вашингтонського договору кожна держава-член Альянсу несе додаткову відповідальність та користується перевагами від участі у системі колективної безпеки. У статті 5 ведеться про те, що збройний напад на одного або на кількох членів НАТО розглядатиметься як напад на всіх членів і що «вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні». Такі безпрецедентні гарантії безпеки, територіальної цілісності, недоторканості кордонів та державного суверенітету не дає жодна з наявних на сьогодні колективних систем безпеки.

На сьогоднішній день членами НАТО є 30 держав. У 1949 році Альянс створили 12 країн-засновниць, а саме: Бельгія, Канада, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Велика Британія і Сполучені Штати Америки. У подальшому членами НАТО стали Греція і Туреччина (рік вступу 1952), Німеччина (1955), Іспанія (1982), Чеська Республіка, Угорщина і Польща (1999), Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина і Словенія (2004), Албанія і Хорватія (2009), Чорногорія (2017) та Північна Македонія (2020). Будь-яка держава-член має право виходу з Альянсу [18; с. 147].

Підстави для процесу розширення Альянсу закріплено у Статті 10 Північноатлантичного договору. У якій йдеться, що до НАТО може вступити

будь-яка «європейська держава, яка в змозі просувати принципи цього Договору і здійснювати внесок у підтримання безпеки у Північноатлантичному регіоні».

Будь-яке рішення стосовно запрошення нових членів затверджується Північноатлантичною радою – найвищим політичним органом, що ухвалює рішення в НАТО на основі консенсусу між усіма державами – членами.

Гнучкість членства в НАТО

Підписавши Договір, держави добровільно зобов'язуються брати участь у політичних консультаціях і військовій діяльності Організації. Хоча кожна із Сторін Північноатлантичного договору має зобов'язання згідно з Договором, існує певний ступінь гнучкості, завдяки якому держави – члени можуть вирішувати, якою саме буде їхня участь. НАТО розвиває розгалуджену систему партнерств, до якої входять Рада євроатлантичного партнерства, особливі партнери Україна, Грузія, країни Середземноморського діалогу (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Мавританія, Марокко, Туніс), Стамбульської ініціативи (Бахрейн, Катар, Кувейт та ОАЕ), західноєвропейські нейтральні країни (Австрія, Ірландія, Мальта, Фінляндія, Швейцарія, Швеція), а також контактні країни (Австралія, Нова Зеландія, Південна Корея, Японія) [22].

Альянс у 2014 році припинив практичну співпрацю з Російською Федерацією після її агресії проти України, проте залишив канал комунікації – Раду НАТО-РФ і розпочав проведення політики стримування РФ.

Таким чином, необхідність "посилення оборонних і безпекових спроможностей" прямо пов'язана з необхідністю "зміцнення міжнародної підтримки України та ефективного використання міжнародної допомоги". Ураховуючи намір України стати членом НАТО і ЄС, потенціал безпекового

партнерства з НАТО розглядається як одна з ключових альтернатив для залучення міжнародної підтримки.

Науковці Національного інституту стратегічних досліджень розвинули чітку наукову теорію для вирішення питань національної безпеки, визнаючи національні цінності як основу безпекової політики. За словами академіка В. Горбуліна, Україна перебуває десь ближче до основи глобальної владно-силової ієрархії, очолюваної Сполученими Штатами, що підтримується потенціалом всього Заходу. Таким чином, серед держав Європи саме Україна за останні роки опинилася в центрі уваги з погляду національної безпеки.

О. Власюк та С. Кононенко зауважують, що невеликий статус України компенсується важливим геополітичним розташуванням, яке може бути як джерелом проблем (з огляду на імперські зазіхання), так і джерелом переваг (як потенційно ефективна зовнішня політика). Це дає Україні можливість вирішувати окремі безпекові питання з допомогою держав "вершкового класу", передусім з підтримкою Сполучених Штатів Америки та інших держав НАТО [23; с. 318].

Важливо зауважити, що поглиблення безпекового партнерства з ЄС не повинно розглядатись як альтернатива стратегічному курсу України на вступ до НАТО. З 30 країн-членів НАТО та 27 країн-членів ЄС 21 європейська держава поєднує членство в обох організаціях. Це свідчить про те, що євроатлантична та європейська інтеграція є взаємодоповнюваними напрямками зовнішньої політики України. НАТО, як найбільший міжнародний безпековий союз, має членство держав не лише в Європі, а й у Північній Америці та Азії, і ґрунтується на оборонному потенціалі Сполучених Штатів, які є стратегічним партнером України.

НАТО надає своїм членам вищі гарантії захисту від збройного нападу, спираючись на положення статті 5 Вашингтонського договору. Також, Альянс володіє більшим військовим потенціалом, оскільки включає в себе країни, такі як США, Канада, Велика Британія, Туреччина, а також має стратегічно важливе розташування країн-членів, таких як Норвегія, Ісландія, Чорногорія, Македонія та Албанія [25].

Виходячи з Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, українські експерти та зарубіжні аналітики зауважують, що Велика Британія після виходу з ЄС зазнала втрат у військових спроможностях, що може вплинути на перспективи військової інтеграції Європейського Союзу. Однак Україна, яка має статус "особливого" партнера НАТО, має механізм безпекових зобов'язань з Альянсом, зокрема, можливість проводити спільні консультації у разі прямої загрози територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці.

Україні важливо розуміти розмежування повноважень між НАТО, ЄС та їх країнами-членами у сфері міжнародного військового та військово-технічного співробітництва. НАТО та США є пріоритетними військовими партнерами, особливо з огляду на військову допомогу, тоді як співпраця з ЄС стосується переважно "м'яких" напрямів, таких як цивільні та поліцейські операції чи миротворчі дії в рамках Спільної політики безпеки і оборони.

Ця ситуація наводить на висновок про доцільність поглиблення відносин та безпекового співробітництва з НАТО та приєднання до цієї системи колективної безпеки. "Позаблоковий" статус виявився неефективним у 2014-2015 роках під час агресії Москви та втрати частини території України, а також у контексті гібридної війни та інших проявів російської агресії. Це становить серйозний виклик для всіх сусідніх країн Російської

Федерації, багатьох європейських країн та загалом для світової безпеки, що підтверджує доцільність євроатлантичної інтеграції України [42; с. 15].

Євроатлантична інтеграція України розглядається як послідовний процес підвищення рівня співпраці з метою вступу до НАТО. Членство в НАТО сприятиме подальшому зглибленню взаємодії з іншими державами-членами, що відповідатиме новим викликам у сфері національної та міжнародної безпеки.

Європейський Союз та НАТО набув значного досвіду у забезпеченні безпеки в регіоні завдяки співпраці між державами-членами та його центральними органами безпеки, а також за допомогою взаємодії з іншими державами, такими як Україна. Проведення дослідження співпраці з НАТО у сфері безпеки обумовлене необхідністю реагувати на повномасштабну війну Росії проти України та прагненням нашої держави активно долучитися до вирішення безпекових викликів у Європі та світі.

Ці виклики та загрози постійно ставлять під питання національну безпеку, зробивши її крихкою, вразливою та нестабільною. Це змушує різні держави активувати надзвичайні правові, організаційні та політичні заходи для забезпечення та захисту національної безпеки. Однак найбільш поширеною та небезпечною загрозою для національної безпеки кожної країни залишається війна, включаючи гібридні та інформаційні війни. Як зауважують дослідники, суспільний розвиток часто супроводжується внутрішніми та міждержавними конфліктами з використанням насильства, що може приймати різні форми, такі як збройні конфлікти, воєнні акції та збройні інциденти.

На шляху до євроатлантичної інтеграції України, крім традиційних питань політики та економіки, все більше уваги приділяється питанням безпеки. Сучасні загрози національній безпеці стали набагато більш

складними і маніпулятивними через розвиток інформаційних технологій та глобалізацію. Важливо враховувати, що агресивна діяльність Російської Федерації проти України не лише підірвала мир і стабільність у регіоні, але й порушила звичні концепції глобальної безпеки [25; с. 15].

Інтеграція країн, які прагнуть забезпечити свою безпеку через вступ до НАТО, є стратегічно важливим рішенням. Проте для України, яка зазнає військової агресії з боку Росії, вступ до Альянсу може бути надзвичайно важливим, але складним завданням. На жаль, виконання умов для швидкого вступу, як відбулося у Фінляндії та Швеції, може зіткнутися з рядом перешкод, зокрема військовою агресією, політичною нестабільністю та міжнародними загрозами. Отже, для України важливо продовжувати працювати над підвищенням власної обороноздатності, політичної стабільності та зміцнення міжнародних партнерств з метою забезпечення національної безпеки та миру в регіоні.

Підтримка від НАТО та її країн-членів є дуже важливою для України в умовах гібридної війни, яку вона веде проти російської агресії. Постачання різноманітного обладнання та засобів, включаючи бойові пайки, медичні товари і захисне обладнання, значно підвищують бойові можливості та безпеку українських військових. Така допомога також демонструє солідарність та підтримку союзників НАТО в обличчі загрози з боку Росії. Продовження партнерства між Україною та НАТО є важливим елементом забезпечення безпеки та стабільності в регіоні. Заохочуючи інтеграцію України до євроатлантичного співтовариства та надаючи необхідну допомогу, Альянс продовжує підтримувати Україну в її зусиллях захисту власного суверенітету та територіальної цілісності.

Збройне протистояння, яке почалося у 2014 році, призвело до серйозних втрат для України. Анексія Криму, конфлікт на сході країни та

підтримка "луганської" та "донецької" народних республік Росією призвели до втрат території, економічного потенціалу, а також людських життів. Підсумки цього протистояння драматичні: загибель тисяч громадян, мільйони біженців, руйнування промислових об'єктів та зупинення виробництва. Крім того, відсутність контролю на кордоні на сході країни є серйозною проблемою, що загрожує національній безпеці. Ці втрати показують, як сусідня держава принижує Україну та порушує міжнародні стандарти. Російське керівництво не дотримується домовленостей, не виконує міжнародні зобов'язання та ігнорує правила міжнародного права, що підкреслює необхідність міжнародної реакції та підтримки України [28; с. 51].

Україна дійсно переживає час значних змін у геополітичному та економічному контексті, що відображається на її ролі у міжнародних відносинах. Завдяки своєму геополітичному положенню та динамічному розвитку, Україна стала ключовим гравцем на Європейському континенті. На фоні загроз від Росії, яка виявляється не лише у військовому аспекті, а й у сфері інформаційної війни та дестабілізації регіонів, Україна виконує важливу функцію забезпечення стабільності та безпеки в регіоні.

Для досягнення цих цілей, Україна має ретельно аналізувати своє становище в контексті національної безпеки, розробляти стратегії та засоби для її забезпечення, а також активно взаємодіяти з міжнародним співтовариством. Важливою складовою цього процесу є поглиблення розуміння феномена національної безпеки та пошук оптимальних шляхів її забезпечення. Україна також змушена враховувати внутрішні та зовнішні виклики, адаптуватися до нових умов і вимог, що ставить перед нею сучасний геополітичний контекст. Розвиток політичної та економічної взаємодії з європейськими партнерами, а також підтримка регіональної стабільності та

безпеки, стають важливими пріоритетами для України в умовах сучасного світу.

Сучасний світ переживає процес глибокої трансформації, який включає поглиблення інтеграції в різних сферах суспільно-політичного життя країн і розширення географічних меж європейської спільноти через приєднання нових членів з Центральної та Східної Європи. Ці процеси сприяють розвитку модернізації західної цивілізації і відображають перехід до нового етапу у розвитку глобального співтовариства.

У контексті цих змін Україна має можливість знайти більш ефективний шлях для реалізації своїх інтересів у відносинах з Європейським Союзом. Це може включати більш прагматичну та результативну проєвропейську політику, спрямовану на співробітництво з ЄС у різних сферах, включаючи політичну, економічну, торговельну та військову.

Привабливість інтеграційної моделі, яку втілює Європейський Союз, полягає в здатності до забезпечення оптимального співвідношення між національними інтересами окремої держави і інтересами спільноти в цілому. Для України це може означати розвиток тісних взаємовідносин з ЄС, спільну роботу над вирішенням глобальних проблем та зміцнення міжнародного партнерства в умовах сучасного світу.

Важливою задачею політичних та владних структур в контексті євроінтеграції та розвитку держави у напрямку європейських цінностей є визначення стратегічних напрямів для подолання розходження між традиційними цінностями, які пріоритетні для масової свідомості, і реальними суспільними відносинами. Серед цих цінностей важливі демократія, рівність можливостей, свобода слова, подолання правового нігілізму та реформа правової системи. Хоча українське суспільство поділяє ці європейські цінності, повного розуміння їх значення поки що немає.

У контексті аспектів європейського прогресу для України важливо орієнтуватися на ліберальні цінності, такі як свобода, права людини, рівність, які вже втілені у західних країнах через історичні процеси реформації та просвітництва. Ці цінності відіграють ключову роль у розвитку сучасних демократичних інституцій і переході до постконвеційної стадії розвитку моральної свідомості [32; с. 25].

Таким чином, політичною передумовою для України є необхідність виходу на рівень розвинених країн, завоювання гідного місця в міжнародній спільноті цивілізованих європейських народів та культур. Це вимагає активного впровадження європейських цінностей у всі сфери суспільного життя та прагматичного підходу до процесу реформ.

Інформаційний аспект є ключовим у системі національної безпеки, оскільки інформація в сучасному житті має величезне значення як з точки зору можливостей, так і з точки зору загроз. З одного боку, інформація надає доступ до різних сфер діяльності, а з іншого боку, вона може стати потужною геополітичною зброєю, яка впливає на економічну могутність держави та національну безпеку через нові методи і технології інформаційно-психологічного впливу.

Поняття "інформаційна війна" та "медіа-агресія" свідчать про важливість боротьби на інформаційному рівні в сучасних конфліктах, як в матеріальній (кібервійна), так і в нематеріальній сфері (мас-медіа). У таких умовах забезпечення кібербезпеки стає одним із пріоритетних завдань для НАТО, яке повинне розуміти свою роль у забезпеченні кібербезпеки країн-членів та партнерів. Враховуючи вразливість існуючих систем кібернетичної безпеки, кіберзахист залишається одним із основних напрямів діяльності НАТО [21; с. 45].

Справді, в сучасних умовах роль і значення інформаційної безпеки стають все більш суттєвими для стабільного державного розвитку. Захист інформаційного простору країни у всіх його аспектах є важливою запорукою збереження й подальшого розвитку держави. Україна, здійснюючи складні демократичні та соціально-економічні трансформації, опинилася в зоні ризику з точки зору інформаційної безпеки. Недостатня увага до цієї сфери протягом тривалого часу стала однією з причин посилення внутрішніх протиріч та конфліктів, які стали наслідком зовнішнього впливу, переважно за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів.

У рамках інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур, а також з огляду на її важливість для європейської безпеки, варто розглянути сфери безпеки, де Україна може успішно співпрацювати з країнами Заходу. За словами А. Годлюка, стабілізація ситуації в Україні, починаючи від припинення військового конфлікту до подолання проблем з корупцією, в значній мірі відповідає концепції безпеки ЄС та надає практично необмежені можливості для співпраці.

Ще одним перспективним напрямком є розвиток спільних військових підрозділів. Наприклад, існуючий досвід Литовсько-Польсько-Української бригади можна розглядати як основу для подальшого розширення співпраці. Окремо, слід звернути увагу на військово-технічну співпрацю. Українська армія цікавиться рядом військових розробок, які використовуються в арсеналі країн НАТО (зокрема, важливе питання щодо отримання Україною протитанкових комплексів FGM-148 "Javelin"). Проте слід пам'ятати, що Україна має потужну військово-промислову базу і може вести співпрацю, зокрема, в галузі військово-транспортної авіації. Також можливе спільне втручання у сфері кібернетичної безпеки. Україна має висококваліфікованих ІТ-фахівців та розвинуту інфраструктуру [34; с. 15].

Історія показує, що в ментальному просторі українського народу завжди поєднувалися індивідуалізм, універсалізм, гнучкість, відкритість, тяга до нововведень і здатність до їх адаптації. Це, на думку О. Стасевської, дозволяє оптимістично оцінювати перспективи України з урахуванням її сприйняття парадигмальних змін у світі, включаючи євроінтеграційні процеси.

1.2. Стан наукової розробки та джерельна база дослідження.

Проблематика євроатлантичної інтеграції України залишається в полі зору науковців і практиків. Варто відзначити праці (монографії, дисертації, статті) вітчизняних науковців О. Білоуса, В. Бурдяк, Р. Войтович, А. Гетьмана, В. Горбуліна, О. Гоцур, В. Гречанінова, О. Деменка, І. Доцяка, В. Климончука, М. Кордона, О. Крапівіна, С. Ліпкевича, Л. Макаренко, Я. Малика, В. Мандрагелі, І. Мороза, О. Палія, О. Пошедіна, С. Прийдуна, І. Смирнової, В. Смолянюка, І. Тодорова, П. Тригуба, В. Шевельова, М. Юрчак та інших авторів. Проте динаміка євроінтеграційного процесу за участю України не дозволяє вирішувати проблеми майбутнього, опираючись лише на науковий доробок минулого. Саме тому осмислення євроінтеграційних перспектив України з урахуванням новітніх трендів (спрямованих як *pro*, так і *contra* євроатлантичного руху) має продовжуватися, ретранслюючись на загальносуспільні інтереси, оцінки та очікування [44; с. 15].

У цьому контексті хочемо відзначити таких зарубіжних дослідників, як Е. Гааса, який вважається основоположником неофункціоналізму і чия праця дозволила нам краще зрозуміти особливості інтеграційних процесів після Другої світової війни. Л. Ліндберга, який комплексно дослідив політичну та

економічну складові європейської інтеграції. Д. Мітрани, що під час Другої світової війни серйозно розмірковував про форму майбутнього світу та способи запобігання майбутнім війнам, що відобразив у своїй праці "Система робочого миру". А. Мілворда, який глибоко проаналізував причини та передумови інтеграційних процесів у післявоєнному світі і обґрунтував особливості трансформації політичної карти Європи. Фундаментальним для нас стала праця американського вченого З. Бжезинського, де він розглядає геополітичну могутність США і стратегії реалізації цієї могутності, зосереджуючи увагу на геополітичній стратегії США щодо Євразії у XXI столітті. Ю. Басняк, яка у своїй науковій статті доторкнулася проблеми застосування неореалізму у вивченні міжнародних відносин та трансатлантичної інтеграції [44; с. 16].

Деякі дослідники детально проаналізували практичну складову євроатлантичної інтеграції. Зокрема, М. Алексієвець та Я. Секо в своїй спільній роботі розглянули еволюцію зовнішньополітичного курсу України після незалежності, зосереджуючись на відносинах з ЄС, НАТО, США та Росією. Е. Аїлбейлі проаналізував стан співробітництва України та ГУАМ, дослідивши вплив інтеграційних чинників на зовнішню політику України. Н. Андріянова дослідила еволюцію НАТО та його реакцію на зовнішні виклики. С. Андрущенко проаналізувала параметри відносин між США, ЄС, Росією та Україною. С. Віднянський дослідив міжнародні відносини України з НАТО. М. Вітряк дослідив євроатлантичний напрям зовнішньої політики України за президентства Л. Кучми. К. Ніколаєць розглянув етапи розвитку НАТО та відносини України з цією організацією. І. Осадчий дослідив вплив членства в НАТО на колишні комуністичні країни, зосередивши увагу на прикладі Болгарії. В. Струтинський проаналізував українсько-російське стратегічне

партнерство та його вплив на європейські інтеграційні зусилля України [1; с. 128].

Варто відзначити роль нормативно-правові документи, які утворили основу відносин між Україною та НАТО, включають ряд ключових документів. Перш за все, це Договір про заснування НАТО, що легалізував створення цієї організації. Далі слід згадати Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, а також Рамковий документ "Партнерство заради миру". Постанова Верховної Ради України "Про Рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО" також відіграє важливу роль. Декларація Бухарестського саміту 2008 року відображає важливі позиції. Не можна не враховувати Постанову Верховної Ради України "Про питання вступу України до Організації Північноатлантичного договору (НАТО)" та Угоду між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус представництва НАТО в Україні. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості" також важливий. Це лише деякі з ключових нормативних актів, що становлять базу для дослідження відносин між Україною та НАТО. До цього можна додати матеріали ЗМІ та соціологічні дослідження, які глибше розкривають ставлення суспільства до євроатлантичної інтеграції України.

Розділ 2. Роль євроатлантичної інтеграція забезпеченні національної безпеки. України

2.1. Еволюція відносин Україна-НАТО.

Безпека всіх держав-членів Північноатлантичного альянсу має велике значення, оскільки вона неможлива без стабільності в Європейському регіоні. Неспровокований напад Росії на Україну став серйозним викликом для безпеки як усього регіону, так і світу в цілому. Країни Альянсу повністю підтримують невід'ємні права України на суверенітет, територіальну цілісність, самооборону та право обирати власні механізми національної безпеки. Враховуючи це, а також у зв'язку з ескалацією війни, розпочатої Росією в Україні, Україна та НАТО посилили співпрацю в різних сферах і напрямках. Ще на початку 1990-х років між країнами почали розвиватися відносини, які переросли в одне з найбільш значущих партнерств. Незаконна анексія Криму в 2014 році призвела до активізації співробітництва в низці ключових галузей. З початку повномасштабної війни Росії у 2022 році держави-члени НАТО надають різноманітну підтримку та допомогу Україні.

Це питання потребує більш детального дослідження з точки зору ключових результатів партнерства, проблем і перспектив співпраці України та Альянсу з 1991 до 2023 років.

Досліджуючи відносини між Україною та НАТО в період з 1990 по 2000 роки, М. Алексієвець та інші вчені [4] виділили два ключові етапи: перший охоплює початок і кінець 1990-х років, другий – початок 2000-х років і до сьогодні. На першому етапі науковці розглядали більш загальні питання зовнішньої політики країни та міжнародних відносин у нових геополітичних умовах, а також обґрунтовували інтеграцію України до євроатлантичного простору. Як зазначає S. Cross [12], у 1990 році колишні республіки Радянського Союзу, зокрема Україна, почали розглядатися Альянсом як потенційні партнери для сприяння безпеці в Чорному морі. З початку 2000-х років розпочався другий етап, який зосереджений на аналізі становлення, розвитку та трансформації відносин між Україною та НАТО, а також ролі Альянсу в зміцненні обороноздатності України, забезпеченні безпеки та підтримці миру і стабільності в Європі.

Внутрішні та зовнішні політичні процеси в досліджуваній період визначили основні засади відносин між Україною та НАТО. Слід погодитися, що з 2000-х років, особливо після анексії Криму Росією у 2014 році та російської агресії на сході України, членство в НАТО набуло важливого значення для України в контексті підвищення обороноздатності, зміцнення національної безпеки, а також захисту територіальної цілісності та суверенітету країни [4].

Автори в своїй роботі [2] зробили висновок, що відносини між Україною та НАТО розвиваються у двох напрямках: практична співпраця та політичний діалог. З 2009 року основою для співпраці стали Річні національні

програми (РНП), а двосторонні контакти та консультації на різних рівнях забезпечують політичний діалог.

Взаємовідносини між Україною та НАТО продовжують розвиватися в умовах складних внутрішніх і зовнішніх політичних викликів, що історично склалися після здобуття незалежності Україною в 1991 році та різноманітних суспільно-політичних настроїв і інтересів. Ці труднощі посилюються зовнішнім впливом Російської Федерації, яка прагне зберегти контроль над пострадянськими територіями, що після 1990-х років виявили бажання вступити до НАТО. Намір України стати членом НАТО викликав серйозне занепокоєння в Росії вже у 1992 році, що призвело до зростання тиску через створення сепаратистських рухів у східних регіонах, а також у Чернівецькій, Закарпатській областях і в Криму. Росія також розгорнула маніпуляції навколо мовних питань, прав меншин, конфліктів щодо Чорноморського флоту та почала енергетичні й торговельні війни. Таким чином, гібридна війна проти України фактично розпочалася на початку 1990-х років із використанням засобів "м'якої сили" [6].

Україна не є членом НАТО, тому на неї не поширюються гарантії безпеки, закріплені в Північноатлантичному договорі. Проте Україна є партнером Альянсу, і їхні відносини базуються на тісній співпраці та запозиченні принципів і стандартів захисту національних інтересів.

Розвиток відносин між Україною та НАТО розпочався з моменту здобуття незалежності України, коли в 1991 році країна приєдналася до Ради північноатлантичного співробітництва і долучилася до програми «Партнерство заради миру» в 1994 році [24].

Інституційно-правові засади, ухвалені на початку 1990-х років, стали основою для сучасних відносин між Україною та НАТО, які пройшли через складний етап трансформації, відзначаючись поступовим розвитком у межах

програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ), Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС) і Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП). Якісно новий рівень взаємин розпочався після підписання Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО 9 липня 1997 року [2–3; 24].

Підписання Хартії про особливе партнерство у 1997 році дало поштовх для подальшої динаміки та розвитку відносин на основі наступних принципів [17]: неподільність безпеки держав у регіоні ОБСЄ; утримання від використання сили та загроз, несумісних з принципами Статуту ООН; право вільного вибору власних засобів забезпечення безпеки, включаючи союзні договори; повага до суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності держав.

Демократія, верховенство права, ринкова економіка та політичний плюралізм; права людини, включаючи права меншин; запобігання конфліктам та їх мирне врегулювання. Підписання Декларації про доповнення до Хартії у 2009 році підтвердило рішення лідерів Альянсу, ухвалене на саміті в Бухаресті 2008 року, щодо можливого членства України в НАТО.

Спільні інтереси України та НАТО включають [17]: політичні питання у сфері безпеки, розвиток євроатлантичної безпеки, управління кризами та запобігання конфліктам, підтримка миру, врегулювання гуманітарних операцій і конфліктів, політичні та оборонні аспекти нерозповсюдження біологічної, ядерної та хімічної зброї; контроль над озброєннями та роззброєння; експорт озброєнь і передача супутніх технологій; боротьба з тероризмом та контрабандою наркотиків.

Згідно з Хартією, основними способами співробітництва та консультацій визначені наступні: спільні семінари, робочі групи та інші програми, що охоплюють широкий спектр тем – цивільне планування на випадок катастроф та надзвичайних ситуацій; цивільно-військові відносини

та демократичний контроль над збройними силами; проведення військової реформи в Україні; бюджетні та політичні питання, оборонне планування, концепції національної безпеки; оборонна конверсія; військова співпраця між Україною та НАТО; економічний вимір безпеки; науково-технологічна сфера; екологічна безпека, ядерні питання; розробки та дослідження у сфері використання повітряного та космічного простору [17].

У Хартії також визначені практичні механізми для налагодження співпраці, такі як: зустрічі на рівні Північно-Атлантичної Ради з узгодженою періодичністю; проведення зустрічей з комітетами НАТО за взаємною згодою; візити глав держав; військова співпраця; регулярні зустрічі з військовим керівництвом країн-членів Альянсу; заходи в рамках поглибленої програми «Партнерство заради миру» [17].

Україна активно долучається до різних операцій під керівництвом НАТО, таких як операції стабільності та безпеки в Боснії та Герцеговині, дві місії в Афганістані: "Рішуча підтримка", операції Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ), а також навчальна місія в Іраку та військово-морські операції "Океанський щит" та "Активні зусилля". Крім того, Україна приймає участь у діяльності Сил для Косова (КФОР) і надає дані та інформацію для підтримки зусиль НАТО у сфері інформування щодо ситуації навколо Чорноморського регіону [10].

Хартія про особливе партнерство між Україною і НАТО від 1997 року стала основою для створення Комісії Україна – НАТО, яка є головним органом для розвитку відносин та управління заходами у межах співробітництва. З часом співпраця між Україною та НАТО поглибилася завдяки вигодам, які отримують обидві сторони, особливо через активну участь України у місіях та операціях, які проводяться під егідою Альянсу.

Доповнення до Хартії про особливе партнерство України та Організації Північно-Атлантичного договору 2009 року вказує на те, що протягом минулих дванадцяти років взаємовигідні відносини у рамках особливого партнерства продемонстрували свій внесок у забезпечення регіональної та євроатлантичної безпеки, і ця співпраця продовжується й надалі. Це свідчить про те, що Україна відіграє значну роль у системі регіональної безпеки, завдяки своєму геополітичному розташуванню між Російською Федерацією, Китаєм та країнами Європи.

У додатках зазначено, що Комісія НАТО - Україна буде мати вирішальне значення у таких аспектах:

- Моніторингу процесів, які почалися на саміті в Бухаресті у 2008 році.
- Постійному удосконаленні співпраці та політичного діалогу між НАТО та Україною на всіх рівнях.
- Підтримці заходів та ініціатив України щодо політичних, економічних та оборонних реформ у контексті її євроатлантичних амбіцій для набуття членства в НАТО, з особливим акцентом на основні інституційні та демократичні аспекти.

Також варто відзначити історичну спрямованість України на членство в НАТО, що впливає з її спільної ідеології з державами-членами, щодо розвитку демократичної держави. Альянс підтримував ці прагнення під час Бухарестського саміту 2008 року, де було прийнято відповідне рішення. На цьому саміті було узгоджено розробку та впровадження Плану дій щодо членства (ПДЧ) - програми реформ у політичній, економічній, оборонній, ресурсній, безпековій та правовій сферах для країн-претендентів. У 2009 році було запроваджено Річну національну програму (РНП) як ключовий інструмент для просування України до євроатлантичної інтеграції та впровадження необхідних реформ.

Протягом періоду з 2010 по 2014 рік українське керівництво приділяло значну увагу політиці незалежності, однак через російську агресію змушені були відмовитися від цього напрямку. Після початку анексії Криму в 2014 році інші країни почали надавати більшу підтримку Україні у плані розвитку її потенціалу та зміцнення обороноздатності, зокрема, надаючи допомогу у підготовці великої кількості військовослужбовців. Після Варшавського саміту НАТО у 2016 році, практична підтримка України була оформлена у вигляді Комплексної програми допомоги. У 2017 році Верховна Рада України прийняла закон, в якому визначено членство в НАТО як стратегічну мету зовнішньої та безпекової політики країни, що було закріплено в Конституції України у 2019 році. Президент Володимир Зеленський у 2020 році прийняв Стратегію національної безпеки, яка стала основою розвитку спеціального партнерства між Україною та НАТО з метою вступу України до Альянсу.

У 2014 році співпраця між Україною та НАТО зазнала значного посилення, що виявилось в активних, різноманітних та практичних аспектах їхніх відносин. Взаємодія стала більш ефективною у політичній, економічній, військовій, гуманітарній, екологічній та інших сферах. Дослідники звертають увагу на велике значення партнерства між Україною та НАТО, вважаючи його однією з ключових складових сучасного політичного ландшафту. Роль Організації Північноатлантичного договору в підвищенні обороноздатності України, реформуванні оборонного та безпекового секторів за стандартами Альянсу, а також у впровадженні демократичних реформ, підтверджується її життєздатністю, обґрунтованістю і перспективами. Ця співпраця, яка охоплює багато аспектів, спрямована на забезпечення миру й безпеки в Європі.

Такий підхід відображає філософію як Української держави, так і Організації Північноатлантичного договору протягом її понад 70-річної

історії. наліз моніторингу виконання Річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО за період з 2008 по 2021 роки вказує на широкий спектр реформ, спрямованих на відповідність багатьох сфер життєдіяльності стандартам Альянсу. В рамках цих програм було реалізовано значну кількість заходів з досягнення поставлених цілей, включаючи реформування сектора безпеки та оборони України, розвиток наукового співробітництва з країнами НАТО та ЄС, співпрацю у системі міжнародної безпеки та інші. Однак існують сфери, які продовжують потребувати реформ, такі як виборча система, судова система, податкова система, енергетичний сектор, система протидії корупції та інші.

Найбільшою проблемою у процесі адаптації до стандартів НАТО є корупційні ризики, особливо в Україні, де історично високий рівень політичної корупції в виконавчій, законодавчій та судовій владі, як показує динаміка Індексу політичної корупції. Цей індекс оцінюється на шкалі від 0 до 1, де 0 відповідає менш корумпованій оцінці, а 1 - більш корумпованій. Індекс корупції враховує показники шести різновидів корупції в різних сферах суспільства, включаючи політичну, виконавчу, законодавчу та судову корупцію. В виконавчій сфері корупція в основному пов'язана з хабарництвом та зловживанням. Оцінка також враховує корупцію на вищих рівнях виконавчої влади, таких як уряд / Кабінет міністрів та державний сектор загалом.

Починаючи з моменту незалежності від 1991 року, в Україні спостерігається високий рівень політичної корупції в виконавчій, законодавчій та судовій владі, який перевищує 0,81 (наприклад, 0,89 у 1998 році, 0,83 у 2005 році, 0,89 у 2010 році, 0,79 у 2015 році). Проте з 2015 року спостерігається зниження цього показника: 0,77 у 2016 році, 0,67 у 2019 році, 0,61 у 2022 році. За рівнем корупції Україна порівнюється з країнами, такими

як Сербія, Албанія, Північна Македонія, Боснія та Герцеговина, Чорногорія, Угорщина.

Після початку конфлікту між Росією та Україною розпочалася нова стадія співпраці між Україною та НАТО, яка характеризується переходом до більш глибокого рівня відносин на основі стратегічного партнерства.

Оскільки НАТО має важливу стратегічну роль у забезпеченні євроатлантичної та регіональної безпеки, країни-члени висловлюють засудження війни, яку розпочала Росія, включаючи порушення міжнародного права та вимагаючи виведення російських військ із території України. Під час Мадридського саміту у 2022 році держави-члени Альянсу прийняли рішення про збільшення допомоги для України.

У вересні того ж року Україна знову висловила своє бажання про вступ до НАТО через незаконну спробу Росії захопити українські території.

Political corruption

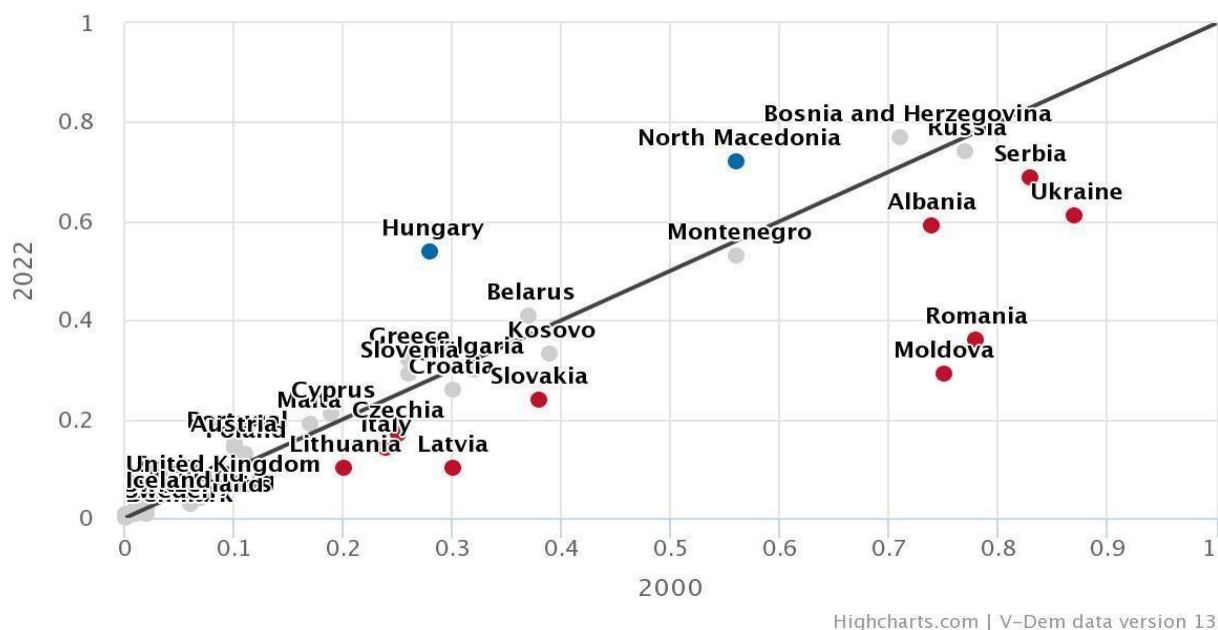

Рис. 1. Оцінки політичної корупції в країнах Європи, 2000–2022 [51;с.129

].

На саміті НАТО у Вільнюсі у 2023 році держави-члени Альянсу підтвердили свою готовність до прийняття України в склад НАТО. Вони визнали досягнутий Україною значний прогрес у покращенні сумісності з НАТО та впровадженні реформ. Відтак, було прийняте рішення, що План дій щодо вступу більше не є необхідним для України на шляху до повної євроатлантичної інтеграції. На заміну Комісії було створено Раду Україна – НАТО на принципах рівності, що підтверджує поглиблення політичних зв'язків між партнерами та підвищення рівня інтеграції України до Альянсу. Альянс продовжуватиме підтримувати Україну у досягненні сумісності та прогресу у реформуванні системи безпеки, що є важливим передумовою для членства в НАТО. Міністри закордонних справ країн-членів НАТО будуть регулярно оцінювати прогрес за допомогою національної програми, а НАТО може запросити Україну до членства в Альянсі за умови погодження державами-членами та виконання відповідних умов. ісля зустрічі на вищому рівні в Брюсселі 14 червня 2021 року, держави-члени НАТО, представлені на засіданні Північноатлантичної ради, підтвердили рішення, прийняте на попередній зустрічі на вищому рівні в Бухаресті у 2008 році, щодо членства України в Альянсі. Крім того, було ухвалено рішення стосовно внеску та досягнень кожного члена. НАТО визнало Україні повне право на визначення своєї зовнішньої політики [51;с.130].

Річні національні програми в рамках Комісії НАТО – Україна визначають механізм проведення реформ в Україні, спрямованих на досягнення членства в Альянсі. Україні було надано повне право використовувати всі доступні інструменти у межах Комісії НАТО – Україна для втілення принципів та стандартів НАТО, зокрема у боротьбі з корупцією, розвитку інклюзивного політичного процесу та реформі децентралізації,

заснованої на демократичних цінностях та поваги до прав людини та верховенства права.

Також НАТО підтвердило важливість подальших змін у секторі безпеки, зокрема реформи Служби безпеки України відповідно до міжнародних зобов'язань. Україні було надано статус партнера з розширеними можливостями, що стимулює масштабне співробітництво та сприяє підвищенню оперативної сумісності. Зміцненню співпраці сприяє військове співробітництво та ініціативи посилення потенціалу між НАТО та Україною, включаючи литовсько-польсько-українську співпрацю.

Ухвалення восьмої Стратегічної концепції НАТО під час саміту Альянсу є важливою подією, особливо з урахуванням нових положень у документі, які враховують широкомасштабну гібридну війну проти України. В концепції відводиться значна увага координованому, надійному та інтегрованому підходу до забезпечення національної та загальної стійкості Альянсу проти різних військових та інших загроз безпеці. У новій концепції Росія визнається як "найбільш значуща та пряма загроза безпеці не лише для країн-членів НАТО, а й для миру та стабільності в євроатлантичному регіоні" [45].

Дослідження стратегічних цілей для досягнення національної та військової безпеки України у контексті концепцій НАТО, спрямованих на забезпечення регіональної безпеки.

Надаючи можливість сформулювати практичні рекомендації, важливо наблизити довгострокові цілі України в секторі безпеки та оборони до парадигми Альянсу, зокрема, стосовно застосування "надійного, узгодженого, інтегрованого підходу до забезпечення національної стійкості проти різних типів загроз". В даний час мета Стратегії 2021 року обмежена "завчасно підготовленою та всебічно забезпеченою всеохоплюючою обороною", але

цілком доцільно пересунути акцент на стійкість у політичному, економічному, соціальному, правовому, інформаційно-цифровому та інших аспектах. Крім того, кінцевий результат такої стратегічної мети та орієнтації не повинен обмежуватися лише "інтеграцією України в безпековий простір ЄС, набуттям членства в Альянсі", а має бути спрямований на розвиток сил безпеки й оборони на рівні членів НАТО з метою розвитку стратегічного партнерства та рівноправної участі в забезпеченні регіональної безпеки.

2.2. Проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції України у безпековому вимірі.

Україна висловила бажання приєднатися до Альянсу понад 20 років тому, але впродовж цього часу реалізація її євроатлантичних прагнень стикалася з браком політичної волі з обох сторін та імітацією. Також спостерігалися відверті відступи, наприклад, "позаблоковий" статус у 2010-2014 роках, який не захистив від російської агресії та окупації Криму та частин Донецької та Луганської областей. У першій Стратегії зовнішньої політики України, затвердженій у серпні 2021 року, зазначено, що досягнення відповідності критеріям членства в НАТО є першочерговим завданням, яке передбачає цілеспрямоване впровадження широкого спектра внутрішньодержавних реформ та ефективне використання всіх можливостей для розвитку співпраці з Альянсом. Перед ескалацією російської агресії в середині лютого 2022 року посол України у Великій Британії Вадим Пристайко висловив думку щодо можливості відмови від євроатлантичної інтеграції на користь інших гарантій безпеки, що було сприйнято дуже критично. Ймовірно, це був один з останніх

сигналів для Росії не розпочинати широкомасштабне вторгнення, але вже не міг нічого змінити [36; с. 45; 38;11].

Важливо зазначити, що після незаконної анексії Росією Криму та дестабілізації Східної України у 2014 році, НАТО стала єдиною міжнародною організацією, яка відстояла тверду позицію стосовно повного підтримання суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Внаслідок окупації Криму Росією, союзники НАТО у 2014 році вирішили призупинити всю практичну цивільну та військову співпрацю з Росією, але залишили відкритими політичні та військові канали зв'язку [13].

Потреба у вступі України до НАТО як основного засобу забезпечення безпеки країни стала очевидною в українському суспільстві після початку війни Росії в Україні у 2014 році. З того часу ця ідея стабільно підтримувалася близькою половиною громадян. Напередодні повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року за членство України в Альянсі виступали 62% громадян, а вже за тиждень після початку повномасштабних воєнних дій рівень підтримки стрімко зріс до 76% [42; с. 15].

Підтримка українського населення щодо вступу України до НАТО відображає загальний національний консенсус щодо євроатлантичної інтеграції. Цей консенсус є важливим показником для української політики, оскільки він свідчить про широку підтримку громадянами напряму зовнішньої політики держави [44; с. 4].

Зростання підтримки для євроатлантичної інтеграції України може бути пояснене кількома факторами. По-перше, це реакція на загрозу, що створює російська агресія та нестабільність у регіоні. По-друге, українські громадяни сприймають членство в Європейському Союзі та НАТО як

шлях до забезпечення більшої безпеки, стабільності та розвитку для країни [41; с. 12].

Враховуючи цю підтримку, важливо, щоб українська держава та її партнери продовжували робити все можливе для здійснення необхідних реформ і заходів, спрямованих на підготовку України до членства в Європейському Союзі та НАТО. Також важливо розвивати співпрацю в сферах безпеки та оборони, щоб забезпечити ефективне включення України у Європейський Союз та його безпекові структури, зокрема у Спільну політику безпеки та оборони.

Курс на євроатлантичну інтеграцію України закріплений у Конституції країни. Відмова від цього курсу вимагала б внесення змін до Основного Закону, що неможливо під час військового стану. Варто підкреслити, що впровадження стандартів армій країн-членів НАТО в Україні сприяло збільшенню боєздатності Збройних сил. Співпраця з Альянсом та наявність довіри між НАТО та Україною допомогли Україні отримати підтримку у наданні зброї після початку війни з Росією. Ці дії, хоча вони реалізовані окремими країнами-членами НАТО, є частиною координаційної роботи Альянсу. В експертному документі "Стратегічна концепція НАТО 2030: український погляд" відзначено, що в 2022 році демократія, права людини та повага до суверенітету і свобод важливі так само, як і 70 років тому. Ці принципи становлять основу північноатлантичної безпеки, оскільки НАТО об'єднує не лише армії, а й нації. Україна зараз бореться за свій вибір жити в демократичній країні, де поважаються права і свободи людини, а життя має значення. Європейська безпека та міжнародний порядок, заснований на правилах, були порушені неспровокованою і жорстокою агресією Росії. Внутрішня та зовнішня політика держав повинна відповідати вільному демократичному вибору

народів, не можуть бути нав'язані ззовні. В умовах, коли НАТО засуджує і протидіє спробам незаконного примусового тиску на суверенні держави, Альянс повинен захищати принципи демократичного та правового світового порядку не лише словами, але й діями [12; с. 3].

Мадридський саміт НАТО наприкінці червня 2022 року не призвів до значного руху на шляху до членства України в Альянсі. Однак це було передбачено, враховуючи ситуацію. Для України наразі головне завдання - протистояти російській агресії. У цьому контексті саміт виявився позитивним, оскільки Альянс висловив готовність до переговорів щодо механізму вступу України до НАТО після перемоги Києва. Причиною такої обережності є страх прямої конфронтації з Росією [35; с. 2].

У новій Стратегічній концепції, що діятиме до 2030 року, Росію визнано "наибільш значною і безпосередньою загрозою безпеці союзників, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні". У документі також вперше згадано Китай: його політику НАТО визначило як виклик своїм інтересам, безпеці та цінностям. У заключній декларації країни НАТО підтвердили свою "непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води". Вони також заявили про "повну підтримку невід'ємного права України на самооборону та вибір власних заходів безпеки".

НАТО засудило незаконну спробу Росії анексувати чотири області України – Донецьку, Луганську, Херсонську та Запорізьку, називаючи це найбільшою спробою силової анексії європейської території з часів Другої світової війни. НАТО заявило, що фальшиві референдуми в цих регіонах були спроектовані в Москві, не мають легітимності та не визнаються. Альянс наголосив, що ці землі належать Україні і завжди будуть Україною.

У заяві міністрів закордонних справ країн НАТО 30 листопада 2022 року було зазначено, що Росія продовжує вторгтися в Україну, загрожуює євроатлантичному миру, безпеці і процвітання. Росія несе повну відповідальність за цю війну, порушення міжнародного права і принципів Організації Об'єднаних Націй. НАТО визнає неприпустимість дій Росії, які підірвують міжнародний порядок на основі правил. Альянс заявив про готовність допомагати Україні в ремонті її енергетичної інфраструктури та захисті її населення від ракетних атак.

Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг підкреслює, що Україна має право на самооборону, і Альянс буде стояти поруч з нею. НАТО наголошує, що Росія є агресором, а Україна – жертвою агресії, тому підтримка України важлива для безпеки всіх членів Альянсу [31; с. 13].

НАТО засудило незаконну спробу Росії анексувати чотири області України – Донецьку, Луганську, Херсонську та Запорізьку, вважаючи це найбільшою спробою силової анексії європейської території з часів Другої світової війни. Альянс заявив, що фальшиві референдуми в цих регіонах були спроектовані в Москві і не мають легітимності. НАТО наголосив, що ці землі належать Україні і завжди будуть Україною. У заяві міністрів закордонних справ країн НАТО 30 листопада 2022 року було зазначено, що Росія продовжує вторгтися в Україну, загрожуючи євроатлантичному миру, безпеці і процвітання. НАТО визнає, що Росія несе повну відповідальність за цю війну, порушення міжнародного права і принципів Організації Об'єднаних Націй. Альянс заявив про готовність допомагати Україні в ремонті її енергетичної інфраструктури та захисті її населення від ракетних атак. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг підкреслив, що Україна має право на самооборону, і Альянс буде стояти поруч з нею. НАТО наголосив, що Росія є агресором, а Україна – жертвою

агресії, тому підтримка України важлива для безпеки всіх членів Альянсу. [15; с. 4].

Північноатлантичний альянс дійсно є політично-військовою організацією, де політична складова відіграє важливу роль для її членів. Деякі країни в Альянсі можуть висловлювати сумніви стосовно відповідності України політичним критеріям членства, особливо в контексті рівня дієвості демократії. Залишаються питання щодо стану демократії та верховенства права в Україні, і наразі деякі заяви про те, що Україна вже відповідає усім стандартам НАТО, можуть не відповідати дійсності. Альянс може мати питання до стану демократії в Україні, що може бути розглянуте разом з умовами, встановленими Європейським Союзом для початку переговорів про членство в ЄС. Таким чином, виконання умов ЄС може допомогти Україні зняти частину питань, які можуть виникнути щодо її демократичних стандартів і, відповідно, політичної відповідності стандартам НАТО.

Питання вступу України до НАТО залишається складним і обговорюваним серед учасників альянсу. Хоча поки немає консенсусу щодо цього питання, відзначається, що Україна наближається до Альянсу та західних демократій, і це є важливим кроком у співпраці між ними. На позачерговому засіданні Комісії Україна – НАТО було підкреслено важливість негайної, середньострокової та довгострокової підтримки України, особливо у зв'язку зі стихійною лихом від руйнування дамби Каховської ГЕС. НАТО та її Євроатлантичний координаційний центр реагують на цю ситуацію та надають допомогу відповідно до найнагальніших потреб України.

Звісно, загроза прямого конфлікту з Російською Федерацією є серйозною загрозою для безпеки країн НАТО. Проте без готовності

ризикувати війна, яку роз- почала Росія проти України, перетвориться на перманентний багаторічний кон- флікт із непередбачуваними наслідками для Європи та світу. Варто усвідомити, що загроза прямого зіткнення є головним блефом і головним козирем Путіна. Він лякає Захід і змушує його дозувати підтримку України та не надавати Україні га- рантій безпеки та статусу члена НАТО. Реально важко знайти шляхи, які допомо- жуть водночас підтримати Україну й не опинитися у безпосередній конфронтації з Росією [33; с. 67].

Немає ніяких свідчень, які б говорили, що керівництво Російської Федерації розглядає можливість перегляду своїх підходів до відносин із зовнішнім світом. НАТО нарешті має усвідомити, що російсько-українська війна 2014–2023 рр. – це війна різних світів, війна між різними людськими цивілізаціями. Росія – це не про- блемний сусід, з яким можна домовитися, а «екзистенційний ворог», метою якого є повне знищення Української держави, руйнація Європейського Союзу та НАТО. Консолідація Заходу (включаючи Україну) спроможна зупинити зухвалу росій- ську агресію та покарати Росію за системні порушення міжнародного права [49; с. 11].

Отже, протягом останніх 30 років саме фактор Росії прямо або опосередко- вано займав провідне місце у євроатлантичній політиці України. Сучасна війна має поставити крапку в цьому процесі. По її закінченні Україну варто запроси- ти до Альянсу та надати членство у прискореному форматі, таким чином реалі- зувати одну українських зовнішньополітичних конституційних настанов. Лише повноцінна участь в Організації Північноатлантичного договору гарантуватиме незалежність і позбавить Україну російських зазіхань. Саме запрошення України до НАТО спроможне зупинити божевільну і неадекватну Росію. Нарешті, краї- нам Альянсу треба припинити боятися Кремль. Бо імперія зла не

розуміє іншої мови, крім сили. Саме Україна тепер активно боронить спільні засадничі цінності Альянсу. І країни-союзники можуть ухвалити консенсусне рішення щодо України, бо запросивши її, вони посилять власну і відновлять світову безпеку та доведуть, що слова з преамбули Північноатлантичного договору не просто слова. Україна фактично тепер знаходиться в епіцентрі боротьби між Західною та Московською цивілізаціями. Таким чином, Україна продовжує впевнено рухатися шляхом євроатлантичної інтеграції. Вона має для цього всі підстави – історичні, ментальні, психологічні та геополітичні. Масштабна агресія Росії проти України доводить, що підстав сумніватися в можливостях Альянсу як єдиної реальної безпекової організації у світі немає. Саме членство України в Організації Північноатлантичного договору могло б запобігти російській інвазії. Але низка чинників завадила це зробити. Проте український вибір зроблено, євроатлантична інтеграція як мета зафіксована в Конституції України. Україна стане членом НАТО.

Зважаючи на агресивну поведінку Росії та її домінуючу роль у регіоні, збільшення постачання сучасної зброї може бути необхідним заходом для забезпечення національної безпеки. У той же час, членство в НАТО залишається стратегічно важливою метою для України. Це не лише забезпечило б країні міцні гарантії безпеки, а й сприяло б її інтеграції в міжнародну спільноту на основі загальних цінностей та стандартів. Зрозуміло, що на цьому шляху можуть бути перешкоди, але важливо пам'ятати про важливість утримання реалізму та стратегічного бачення. Вирішення конфлікту та забезпечення мирного майбутнього для України потребує комплексного підходу, який включає в себе як військові, так і політичні заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та стабільності в регіоні.

Розділ 3. Євроатлантична інтеграція в умовах російсько-української війни.

3.1. Відносини НАТО та України в умовах російської агресії.

НАТО викликає найсуворіше осуд незаконної, необґрунтованої та непровокованої війни, розпочатої Росією проти України, яка значно підірвала євроатлантичну та глобальну безпеку й стабільність, а також стала серйозним порушенням міжнародного права. Відповідно до відповідних резолюцій

Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН), держави-члени НАТО настоюють на тому, щоб Росія негайно припинила війну, припинила застосування сили проти України і безумовно вивела всі свої війська з її території.

Крім того, держави-члени НАТО закликають Росію гарантувати повне дотримання міжнародного гуманітарного права й забезпечити безпечний і необмежений доступ для гуманітарної допомоги всім, хто цього потребує. Російські військові злочини та інші жахливі дії, такі як напади на мирних мешканців та руйнування цивільної інфраструктури, позбавляючи мільйони українців базових послуг, не можуть залишитися безкарними. Всі особи, винні у цих злочинах, повинні бути притягнуті до відповідальності за порушення та зловживання правами людини й міжнародним гуманітарним правом, зокрема щодо цивільного населення України, включаючи примусову депортацію дітей та сексуальне насильство в контексті конфлікту.

Війна, ініційована Росією, значно вплинула на різні аспекти життя, включаючи довкілля, ядерну безпеку, енергетичний сектор та доступ до продовольства, що збільшує загрозу для світової економіки та добробуту мільйонів людей. Країни-члени НАТО та Україна однозначно осуджують дії Росії, що призвели до її виходу з Чорноморської зернової угоди та спроб перешкодити експорту сільськогосподарської продукції з України, яка має важливе значення для мільйонів людей у всьому світі. Країни-члени Альянсу, у співпраці з Європейським союзом та ООН, здійснюють заходи для відновлення зернової угоди та забезпечення подальшого експорту українських зернових поставок морем та суходолом [50;с.74].

Починаючи з незаконної анексії Криму та агресії на сході України у 2014 році, НАТО послідовно виступала за повне підтримання суверенітету та територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаних кордонів,

включаючи територіальні води. Країни-члени Альянсу незламно осуджують незаконну та нелегітимну анексію Криму Росією та відмовляються визнавати його тимчасову окупацію.

Країни-члени НАТО однаково осуджують російську агресію та дестабілізуючі дії на сході України та в Чорноморському регіоні, що почалися з 2014 року. НАТО посилило свою присутність у Чорному морі і активізувало співпрацю у військово-морській сфері з Україною і Грузією.

Також НАТО засуджує незаконні спроби Росії анексувати чотири тимчасово окуповані території у Донецькій, Луганській, Херсонській і Запорізькій областях України у вересні 2022 року, які становлять найбільш масштабну спробу захоплення земель у Європі з часів Другої світової війни. Фальшиві референдуми на цих територіях були організовані Москвою і нав'язані Україні. Їх легітимність відсутня, і НАТО ніколи їх не визнає. Ці землі є територією України назавжди. Голосування у Генеральній Асамблеї ООН, яке сильним більшістю голосів засудило спроби Росії анексувати ці території, вислав чіткий сигнал про те, що Росію ізолювано, а весь світ стоїть на боці України в захисті міжнародного правопорядку [51;с.129].

Внаслідок незаконної анексії Криму Росією у 2014 році, країни-члени Альянсу вирішили призупинити усі види практичного цивільного та військового співробітництва з Росією, проте залишили відкритими політичні та військові канали зв'язку. З моменту початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року, країни-члени Альянсу ввели суворі санкції з метою позбавлення Кремля ресурсів для фінансування військової машини. Далі, країни-члени Альянсу мають намір продовжувати посилення санкцій з метою збільшення тиску на російський уряд. Ці заходи ускладнюватимуть можливість Росії проводити ремонти танків, виробляти ракети та фінансувати війну.

Починаючи з 2014 року, у зв'язку з негайними загрозами територіальній цілісності, політичній незалежності та безпеці України, регулярно проводилися консультації на рівні Комісії Україна – НАТО. Позачергові засідання Комісії відбувалися у зв'язку з російською агресією в Криму та на сході України у 2014 році, незаконним застосуванням Росією військової сили проти українських суден у Керченській протоці у листопаді 2018 року, а також небезпечним нарощуванням військової потужності Росією у квітні 2021 року. Додаткові невідкладні засідання Комісії відбулися у штаб-квартирі НАТО у січні та лютому 2022 року і були присвячені зростанню військової сили Росії та неспровокованому вторгненню в Україну. Упродовж війни, Україна та НАТО проводили консультації за підтримки Комісії щодо ситуації у галузі безпеки та підтримки України з боку країн-членів Альянсу. У липні 2023 року на Вільнюському саміті НАТО статус Комісії було підвищено, і було створено Раду Україна – НАТО, що свідчить про міцність політичних зв'язків та зростання інтеграції України в НАТО [50;с.75].

НАТО беззаперечно стоїть на боці уряду та народу України, які мужньо захищають свою країну, свою землю та наші загальні цінності. Альянс повністю підтримує невід'ємне право України на самооборону, яке закріплене у Статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй. Країни-члени Альянсу також нерозривно зв'язані з подальшим зростанням політичної та практичної підтримки України, особливо коли вона захищає свою незалежність, суверенітет та територіальну цілісність у межах міжнародно визнаних кордонів.

Покрім політичної підтримки, значно розширено практичну допомогу, надану Україні з боку НАТО. Негайно після незаконної та нелегітимної анексії Криму Росією у 2014 році, міністри закордонних справ держав-членів НАТО ухвалили ряд заходів для підвищення здатності України забезпечувати

свою безпеку. Також було прийняте рішення про подальше розширення практичної допомоги Україні з боку НАТО, що включало значне посилення поточних програм співробітництва та запровадження нових вагомих ініціатив.

На Варшавському саміті НАТО у 2016 році заходи підтримки України були оформлені у вигляді Комплексної програми допомоги Україні (КПД). Ця програма призначена для сприяння розвитку здатностей України забезпечувати власну безпеку та впровадження широкомасштабних реформ відповідно до стандартів НАТО, євроатлантичних принципів та передової практики.

Протягом тривалого часу, в межах Комплексної програми допомоги Україні (КПД), НАТО активно сприяла перетворенню національних структур безпеки і оборони України. Це включало надання стратегічної консультаційної підтримки через Представництво НАТО в Україні, а також реалізацію різноманітних програм та ініціатив для розвитку потенціалу. Завдяки цим ініціативам і індивідуально розробленим рекомендаціям НАТО значно поліпшила потенціал та стійкість українських структур безпеки і оборони, а також підвищила їхню готовність протистояти гібридним загрозам. Держави-члени Альянсу також активно підтримували зусилля з розбудови спроможностей, зокрема, шляхом забезпечення навчання та підготовки, а також постачання необхідного обладнання та техніки.

Під час Мадридського саміту НАТО у 2022 році країни-члени Альянсу прийняли рішення про розширення та посилення Комплексної програми допомоги (КПД) для України. В рамках цього розширення були введені нові ініціативи, спрямовані на надання Україні негайної короткотермінової нелетальної військової допомоги, а також на створення структур для значного збільшення довгострокової підтримки України з боку НАТО. Після

Мадридського саміту країни-члени Альянсу та їхні партнери в цілому виділили понад 640 мільйонів євро (або приблизно 700 мільйонів доларів США) на реалізацію цієї програми [10].

Під час Вільнюського саміту у 2023 році країни-члени Альянсу ухвалили рішення про розвиток Комплексної програми допомоги (КПД), перетворивши її на тривалу багаторічну ініціативу з надання допомоги Україні, яка буде мати стале та передбачуване фінансування. Ця допомога спрямована на відновлення структур безпеки та оборони України, а також на досягнення повної сумісності з НАТО, включаючи впровадження стандартів, підготовки і доктрин Альянсу замість радянських. Країни-члени Альянсу також зобов'язалися надавати допомогу для подолання фізичних і соціальних наслідків війни, зокрема шляхом підтримки в розмінуванні та наданні медичної допомоги. НАТО та Україна також співпрацюватимуть у систематизації воєнного досвіду.

3.2. Набуття Україною членства в НАТО як основа забезпечення національної безпеки .

Необхідність приєднання України до НАТО як основний засіб забезпечення безпеки країни стала очевидною для українського суспільства після розпочаття війни Росії в Україні у 2014 році. З того часу ця концепція отримала стійку підтримку приблизно половини населення. Перед розгортанням повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року підтримку членства України в Альянсі висловлювали 62%

громадян, а вже за тиждень після початку військових дій цей показник стрімко зрос до 76% [51;с.129].

Проте на початку повномасштабного вторгнення українська делегація у Стамбулі висловила готовність до діалогу з РФ щодо можливості нейтралітету та відмови від наміру вступу до НАТО в обмін на міжнародні гарантії безпеки для України. Час від часу згадувався список можливих країн-гарантів, проте жодна з них не була здатна надати безпечних гарантій, що еквівалентні Статті 5 Північноатлантичного договору, як на це сподівалися деякі українські лідери.

Восени 2022 року був підготовлений тимчасовий "договір" під назвою Kyiv Security Compact, який за своїми можливими наслідками нагадує Будапештський меморандум [51;с.128].

На нашу думку, не слід взагалі обговорювати подібні питання. Курс на євроатлантичну інтеграцію закріплений у Конституції України. Відмова від цього курсу вимагає внесення змін до Основного закону. Але змінювати Конституцію під час військового стану не можливо. Необхідно зазначити, що впровадження стандартів армій країн-членів Альянсу сприяло підвищенню боєздатності Збройних сил України. Великий досвід співпраці та довіра між Альянсом та Україною допомагає Україні отримати підтримку в зброї після початку повномасштабної війни Росії. І хоча ці дії реалізують окремі країни-члени НАТО, сам Альянс виконує певну координуючу функцію.

У експертному документі «Стратегічна концепція НАТО 2030: український погляд», підготовленому низкою вітчизняних аналітиків, правильно зазначено, що у 2022 році демократія, права людини, повага до суверенітету і свободи мають таке ж значення, як і 70 років тому. Ці принципи є основоположними для архітектури північноатлантичної безпеки, оскільки НАТО об'єднує не лише армії, але й нації. В даний час Україна

бореться за свій суверенний вибір жити в демократичній країні, де поважаються права і свободи людини, і де життя людей має значення. Європейська безпека та міжнародний порядок, заснований на правилах, були підірвані неспровокованою і жорстокою агресією Російської Федерації. Внутрішня та зовнішня політика держав обумовлена вільним демократичним вибором народів. Вони не можуть бути нав'язані ззовні. За таких обставин НАТО має засуджувати й послідовно протидіяти спробам незаконного примусового тиску на суверенні держави щодо їх участі у будь-яких політичних, економічних, військових та інших об'єднаннях. НАТО має бути готовим захищати принципи демократичного і правового світового порядку не лише словами, а й діями.

Мадридський саміт НАТО, який відбувся наприкінці червня 2022 року, не призвів до значного прориву в питанні членства України в Альянсі. Проте це було очікувано, враховуючи ситуацію. Однак для України на даний момент основне завдання полягає в тому, щоб протистояти російській агресії. У цьому контексті саміт вважається позитивним. Альянс готовий повернутися до обговорення механізму вступу України до НАТО після того, як Київ переможе. Причиною цієї обережності є страх прямої конфронтації з Росією [56;с.75].

У новій Стратегічній концепції, що діятиме до 2030 року, Росію визнано як "найбільш значну і безпосередню загрозу безпеці союзників, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні". Документ також вперше згадує Китай: його політику НАТО визначає як виклик своїм інтересам, безпеці та цінностям. У заключній декларації країни НАТО підтвердили свою "непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води". Вони також заявили про "повну

підтримку невід'ємного права України на самооборону та вибір власних заходів безпеки" [34;с.12].

В кінці вересня 2022 року НАТО засудило незаконну спробу Росії анексувати чотири області України: Донецьку, Луганську, Херсонську та Запорізьку. Це було найбільшою спробою силової анексії європейської території з часів Другої світової війни. Фальшиві референдуми в цих регіонах були організовані в Москві. Вони не мають легітимності згідно з визначенням, і НАТО не визнає їх. Ці землі належать до України, і завжди залишатимуться частиною України.

У 30 вересня 2022 року Україна оголосила про свою наміру подати заявку на вступ до НАТО. Важливо пам'ятати, що термін "заявка" про вступ до НАТО не має юридичного значення. Процедура вступу до НАТО, на відміну від Європейського Союзу, взагалі не передбачає необхідності подавати заявку. Вона передбачає консенсус серед союзників і запрошення країни-аспіранта до Альянсу. Згідно з Вашингтонським договором (стаття 10), ініціатором розширення є сам Альянс. Головне, що на політичному рівні держава виражає бажання стати членом, і Альянс володіє цією інформацією. Слід зазначити, що у момент подачі заявки Києвом на вступ до НАТО підтримка інтеграції до Альянсу серед українського населення досягла 83%. Однак відсутність заборони на такий символічний крок, який зробила Україна, означає, що вона подала свою заявку фактично без консультацій з Альянсом. У зв'язку з цим реакція союзників була досить обережною.

Принципово важливо, що в заявці згадується можливість членства без Плану дій щодо членства (ПДЧ). З одного боку, після 1999 року всі нові члени Альянсу проходили через виконання ПДЧ, але вступ Фінляндії та Швеції без ПДЧ створює прецедент, яким Україна прагне скористатися. І має на це підстави. Справа не лише в боєздатності та ефективності Збройних сил.

У НАТО вступають не армії, а держави. Україна з 2009 року виконує Річні національні програми, які структурно і змістовно подібні до ПДЧ, хоча не завжди їх виконання було належним.

Для вступу України до НАТО необхідна підтримка всіх 31 країни-учасниць. Заступник генерального секретаря НАТО Мірча Джоане 3 червня 2023 року висловив, що серед союзників відсутній консенсус щодо вступу України. Проте він підкреслив, що Україна наразі на близькому відстані від Альянсу та західних демократій, ніж будь-коли раніше. На саміті НАТО у Вільнюсі передбачалася найважливіша трансформація військової доктрини за останні 50 років, а також "сильне послання" для України. Зокрема, планувалося посилити співпрацю з Києвом та запровадити Раду НАТО – Україна замість Комісії НАТО – Україна. Умови війни привели до того, що на липневому саміті НАТО у Вільнюсі учасники мали намір пропонувати Україні негайну допомогу, а не членство прямо зараз. Однак вступ України до НАТО підтримали 20 країн Північноатлантичного альянсу. На екстреному засіданні Комісії Україна – НАТО на початку червня 2023 року союзники наголосили на важливості негайної, середньострокової та довгострокової підтримки України, яка стосується не лише подолання наслідків катастрофи від руйнацій після підриву дамби Каховської ГЕС, а й подальших викликів. Євроатлантичний координаційний центр реагування на стихійні лиха НАТО (EADRCC) отримав докладний список найнагальніших потреб України і надає критично важливу допомогу [51;с.129].

Звісно, небезпека прямого конфлікту з Російською Федерацією становить серйозну загрозу для країн-членів НАТО. Однак, відсутність готовності приймати ризик війни, що спровокувала Росія проти України, може перетворити цей конфлікт на тривалий і безперервний із непередбачуваними наслідками для Європи та світу. Важливо усвідомити, що

загроза прямого зіткнення є головним інструментом для Путіна, який лякає Захід і змушує його обмежувати підтримку України та утримуватися від надання гарантій безпеки та членства в НАТО. Наразі складно знайти рішення, яке б дозволило одночасно підтримувати Україну і уникнути прямого зіткнення з Росією.

Не існує доказів, що російське керівництво розглядає можливість перегляду свого підходу до зовнішніх відносин. НАТО повинне усвідомити, що російсько-українська війна з 2014 по 2023 рік - це більш ніж просто конфлікт між двома країнами. Це війна між різними світами, різними цивілізаціями. Росія не є просто проблемним сусідом, з яким можна домовитися, вона є "екзистенційним ворогом", чия мета - повне знищення Української держави, руйнування Європейського Союзу та НАТО. Консолідація Заходу, включаючи Україну, може зупинити цю агресію та покарати Росію за систематичне порушення міжнародного права.

Ситуація із позиціями країн-членів НАТО щодо перспектив членства України в Альянсі більш складна, ніж щодо інтеграції до ЄС. На саміті в Бухаресті у 2008 році Північноатлантичні союзники підтвердили, що українська держава стане членом їхньої організації. Однак та ж зустріч стала демонстрацією їхньої неготовності реально розпочати інтеграцію Києва. Зокрема це було зроблено на догоду вимогам і шантажу з боку Росії, що вже тоді декларувала країни колишнього СРСР зоною свого впливу. Відтоді Москва лише посилювала свій шантаж західних країн, застосовуючи гібридні важелі впливу проти них. Іншим елементом тиску на них стала пряма агресія проти України (що одночасно прагнула і прагне знищити українську державу та націю), розв'язана у 2014 році та зведена до піку жорстокості у 2022 році [51;с.129].

На фоні цих процесів НАТО як суб'єкт і спільнота країн не наважився надати Україні План дій щодо членства, хоча для держави було розроблено особливу форму співпраці з Північноатлантичними союзниками – партнерство з розширеними можливостями. Протягом останніх років представники Альянсу найчастіше пояснювали відсутність прогресу у фактичній інтеграції України до НАТО насамперед невідповідністю самих українських політичної, оборонної і управлінської систем стандартам організації. В офіційних повідомленнях геополітичні причини такої ситуації не фігурували. У рамках дедалі більш тісних форматів фактичного співробітництва Києва та Альянсу також виникали перешкоди з боку окремих членів. Зокрема Угорщина протягом тривалого часу блокувала взаємодію України з НАТО та вступ країни до блоку, пов'язуючи це зі спробами вплинути на українську етнополітику та реагуючи на окремі конфлікти з українським урядом.

Повномасштабне вторгнення Росії підкреслило, що членство в НАТО є життєво необхідним для української державності. Водночас, як було вказано вище, ця ситуація активізувала у публічному дискурсі прибічників російського наративу про те, що цю агресію спровокував сам Альянс, «розширюючись на схід, попри попередні обіцянки». Таким чином, інтеграція України до НАТО для організації та держав-членів могла стати не лише питанням відповідності вступника вимогам блоку, але й готовності брати участь у гарантуванні безпеки країни, що перебуває під постійною екзистенційною загрозою. Частково це потенційне занепокоєння відбилося й у позиції самого українського керівництва щодо руху до Альянсу. У червні заступник голови Офісу Президента України Ігор Жовква заявляв, що офіційний Київ поки не робитиме кроків для вступу до НАТО, оскільки такі були б безперспективними. Однак позиція змінилася. Після спроби

незаконної анексії Росією ще чотирьох українських регіонів (на додачу до Криму) 30 вересня Україна офіційно подала заявку на членство в Альянсі за пришвидшеною процедурою. Пізніше український міністр оборони Олексій Резніков підкреслив, що фактична інтеграція до Північноатлантичного союзу вже почалася: українські оборонні структури активно співпрацюють з НАТО, українська армія використовує західні зразки озброєння та ефективно протистоїть російським загарбникам, демонструючи відповідність вимогам блоку.

Отже, єдиною реальною гарантією безпеки України є її повноцінне членство в Організації Північноатлантичного договору. Входження до Альянсу на пряму відповідає національним інтересам України, оскільки політичний вплив і військова потужність НАТО можуть забезпечити її незалежність і територіальну цілісність. Однак, в умовах тривалої війни членство в НАТО як гарантія безпеки на практиці залишається несуттєвим. Проте важливо бути готовим до нього у будь-який момент. Тому наразі основною безпековою гарантією для нас є збільшення постачання сучасної зброї для здобуття перемоги над Росією.

ВИСНОВКИ

Практично єдиною гарантією безпеки України є її повноцінне членство в Організації Північноатлантичного договору. Повне вступлення в Альянс на пряму відповідає національним інтересам України, оскільки політичний вплив і військова сила НАТО можуть забезпечити її незалежність і територіальну цілісність. Проте, членство в НАТО як безпекова гарантія в умовах триваючої війни, на жаль, не виявляється дієвим на практиці. Однак потрібно бути готовим до нього у будь-який момент. Тому наразі єдиним засобом забезпечення безпеки для нас є збільшення постачання сучасної зброї для перемоги над Росією.

Аналіз стану та перспектив розвитку відносин між Україною та НАТО з 1991 до 2023 року виявляє декілька ключових тенденцій. Починаючи з початку 1990-х років і до 2010-х, було спостережено розвиток інституційних та правових основ співпраці між державами в сферах розвитку регіональної євроатлантичної безпеки, кризового управління та конфліктного врегулювання, а також у політичних, економічних, правових та оборонних сферах.

Починаючи з ескалації конфлікту на сході України та анексії Криму у 2014 році, а також зміни уряду в Україні, прагнення до членства в НАТО посилювалося. Проте основною перешкодою на шляху до членства є корупційні ризики в політичній сфері. З початком повномасштабної війни співпраця між Україною та НАТО посилювалася, зокрема в інституційному аспекті завдяки створенню відповідної Ради, збільшенню фінансової підтримки та допомоги державами-членами Альянсу.

Стратегічні орієнтири НАТО та України у відповідності з новими стратегіями і політиками сприяння безпеці узгоджуються: Стратегічна концепція НАТО наголошує на найбільш надійному, інтегрованому та

узгодженому підході до створення національної, регіональної стійкості проти військових і невійськових загроз і викликів безпеки, зокрема РФ як ключовій загрозі міжнародній безпеці. У стратегіях національної та воєнної безпеки України також РФ визнано ключовою загрозою національним інтересам, а головною метою визначено всебічну всеохоплюючу оборону України на засадах стійкості, інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір і набуття членства в НАТО.

Членство України в НАТО сприятиме розв'язанню численних важливих завдань. Серед них входження до наймогутнішого військово-політичного союзу, що підвищить рівень безпеки в регіоні, гарантуватиме захист національної безпеки України у найефективніший спосіб, унеможливить нову агресію з боку Росії; позитивно позначиться на обороноздатності України; приведення української військової організації у відповідність до стандартів НАТО; поглиблення євроатлантичної інтеграції, що дозволить Україні ефективніше захищати свої економічні та політичні інтереси в Європі та у світі; в результаті активізації відносин з євроатлантичними структурами і входження до НАТО Україна зможе надійніше гарантувати свою економічну безпеку, створить більш сприятливі умови для інтеграції в європейські економічні структури, збільшить свій вплив на формування загальноєвропейської політики, що посилить позиції України при входженні до Європейського Союзу.

У перспективі відносини України та держав-членів Альянсу будуть побудовані на узгодженні заходів у межах стратегії всеохоплюючої оборони, стійкості для сприяння регіональній безпеці та миру.

В першому Розділі бакалаврської роботи виконано завдання з аналізу теоретико-методологічних засад дослідження євроатлантичної інтеграції, як основи забезпечення національної безпеки України, історіографічних джерел

та визначення ключових стратегій, які застосовуються задля набуття членства України в Європейському Союзі та НАТО.

В другому Розділі виконано завдання, які передбачали вивчення ролі євроатлантичної інтеграції у забезпеченні національної безпеки України та їх проблем і перспектив у безпековому вимірі.

У третьому Розділі було виконано завдання, яке передбачало вивчення практичного досвіду та стратегії євроатлантичної інтеграції України в умовах російської агресії та набуття Україною членства в НАТО.

В ході дослідження було проаналізовано та систематизовано теоретичні напрацювання, щодо особливостей процесу євроатлантичної інтеграції як основи забезпечення національної безпеки України.